

Harmonium Museum weer open

Sinds 25 maart jl. is het Harmonium Museum Nederland in Barger-Compascuum weer open! Het museum maakt onderdeel uit van openluchtmuseum Het Veenpark, dat vanaf Goede Vrijdag tot en met de herfstvakantie toegankelijk is. Er is hard gewerkt om het Harmonium Museum een nieuw aanzicht te geven. De entree is verruimd, de verkoophoek is verplaatst zodat alles overzichtelijker is geworden en er zijn nieuwe aanwinsten te bewonderen. De collectie omvat nu zo'n 250 harmoniums in alle soorten en maten. Nu is men nog op zoek naar organisten die de instrumenten aan het publiek willen demonstreren. Ik praat met oprichter Jan Vos, maak een rondgang door het museum en vergaap me aan de diverse bijzondere instrumenten die hier worden tentoongesteld.

In 1953 kochten de ouders van Jan Vos een harmonium bij Piano- en Orgelhandel Boot in Bodegraven. Het grote meubel bleek echter niet in de kleine voorkamer te passen en dus werd het instrument ingeruild voor een *American Organ* in een moderne kast. Zo kwam Jan Vos voor het eerst in aanraking met een harmonium. "Mijn vader, die zelf prachtig kon spelen, hoopte dat ik kerkorganist zou worden. Hij liet mij orgelles nemen bij de heer Trots uit Klazienaveen, maar eigenlijk trok het voetbal mij toch meer. Op een dag, toen ik weer eens les kreeg, kwamen enkele straatgenootjes voor het raam staan en hielden uitnodigend de bal omhoog. Toen adviseerde de orgelleraar mijn vader om maar te stoppen met de lessen."

Het harmonium bleef Jan boeien, maar dan meer vanwege de techniek. Toen enkele tonen het niet meer deden, kwam er een reparateur op bezoek. "Met zijn tongtrekker trok hij enkele tongen uit het instrument en liet ze op de marmeren vensterbank vallen. Mijn bewondering voor hem was groot toen de tongen daarna weer geluid gaven." Jaren later, toen de belangstelling voor het harmonium was afgenomen, onder meer door de opkomst van elektronische instrumenten, ontfermde Jan Vos zich over het instrument van zijn ouders. "Mijn vader kon 'm ook wel uit elkaar halen maar kreeg

'm nooit weer in elkaar. Dat lukte mij wel."

EEN MUSEUM
Wanneer in 1989 de Harmonium Vereniging Nederland wordt opge-

richt, meldt Jan Vos zich direct aan als lid. Vanaf dat moment komt hij in contact met veel andere liefhebbers. Gaandeweg begint hij harmoniums te verzamelen. Als er ergens een wordt aangeboden, is Vos al snel onderweg. In de winter repareert hij de instrumenten, waarna ze een plaats krijgen in zijn schuur, afgedekt met een oud laken tegen het stof. Inmiddels bezit Jan Vos al zo'n dertig bespeelbare harmoniums, wanneer er plannen worden gemaakt voor een harmoniummuseum in Elburg. Die lopen na vijf jaar vergaderen echter op niets uit vanwege een te hoge huurprijs. Teleurgesteld gaat Vos op zoek in zijn eigen woonomgeving, de provincie Drenthe. "Als je iets wilt bereiken, moet je zelf iets beginnen."

In het jaar 2000 vindt Jan Vos met zijn harmoniums onderdak in de leegstaande Sint-Antoniuskerk in het Drentse Zwartemeer, waar hij 15 harmoniums exposeert. Samen met de eigenaar van het kerkgebouw, dhr. Karremans, en zijn zus Mina

GERCO SCHAAP
(TEKST EN FOTOGRAFIE,
TENZIJ ANDERS VERMELD)

Vos richt hij in dat jaar de Stichting Harmonium Museum Drenthe op. De kerkruijnte blijkt echter te vochtig en dus gaan de harmoniums weer terug naar de schuur.

Een nieuwe ontwikkeling doet zich voor wanneer Jan Vos in contact komt met dhr. H.H. Lübbers, voorzitter van het Nationaal Veenpark 't Aole Compas' en organisator van kerstwandelingen in het Veenpark. Er vindt een gesprek plaats met de eigenaar van het Veenpark. Die ziet wel kansen voor een harmoniummuseum op zijn grondgebied. Verschillende leegstaande gebouwen worden bekeken, totdat Jan Vos het voormalige Turftheater in het vizier krijgt. Dit is een hier opgebouwd Floriade-gebouw met theaterzaal dat niet meer in gebruik is. Op deze plek start op 29 maart 2001 het Harmonium Museum Drenthe, met een bestuur en een aantal vrijwilligers. In 2003 verandert de naam in Harmonium Museum Nederland en in 2009 bereikt het museum de status van 'erkend museum'.

DE COLLECTIE

Op een koude, heldere februaridag laat ik de drukke Randstad achter me en kom na anderhalf uur rijden in het meest oostelijke punt van Drenthe aan, waar de wegen tussen de veenkoloniën lang en recht zijn. Tegen de grens met Duitsland ligt Barger-Compascuum, waar het Veenpark is gevestigd. Het Veenpark is nog niet open, maar achter de grote klaviervormige voorgevel van het Harmonium Museum heerst wel bedrijvigheid; elke dinsdag zijn hier onder leiding van Jan Vos vrijwilligers bezig met het aanbrengen van verbeteringen in het museum, maar ook met het schoonhouden van het gebouw, en natuurlijk het onderhoud van de harmoniumcollectie. In een luchtvochtigheid van zo'n 50% en een temperatuur rond de 12° Celsius voelen de instrumenten zich waarschijnlijk prima maar voor organist Henk Stekelenburg, die deze ochtend uit de *Heures Mystiques* van Boëllmann studeert voor de *Toetsinstrumentendag* in de Grote Kerk van Emmen, is het

Jan Vos bij een opengeklapte windlade waarvan hij de tongen aan het stemmen is.

afzien. De vrijwilligers zijn deze temperatuur gewend. Na een boterham en een kop soep in het iets warmere atelier gaan zij weer monter door met hun werkzaamheden.

Nadat Jan Vos heeft verteld hoe zijn droom – een definitief onderkomen voor het Harmonium Museum – is gerealiseerd, leidt hij mij rond langs een aantal bijzondere instrumenten. In het entreegedeelte valt het oog

meteen op een robuust tweeklaviers drukwindharmonium van de firma Schiedmayer. "Eén van onze nieuwste aanwinsten", vertelt Jan Vos, "afkomstig van een particulier uit Friesland. Er hoeft weinig aan gerestaureerd, het moet alleen gestemd."

De grote zaal die zich voor ons uitstrekt, staat vol met voornamelijk zuigwindharmoniums, zowel langs de wanden als in het midden. "Waar

Ingang met archief en winkel.

Doorkijkje in het voorste deel van de expositieruimte.

De theaterzaal met diverse instrumenten op het toneel. In het midden het 3-manuaals Pedalion, uiterst links het 'Frankofonium', uiterst rechts het studieharmonium van Piet van Egmond.

Harmonium waarop Jules de Corte speelde.

3-manuaals studieharmonium van Piet van Egmond.

harmoniums met de achterkanten naar elkaar toe staan, hebben we er witte schotten tussen geplaatst. Dan komen de instrumenten mooier uit”, verklaart Jan Vos. De collectie bevat veel bijzondere harmoniums uit allerlei windstreken, maar sommige instrumenten zijn alleen bijzonder vanwege hun voormalige bespeler. Zo lopen we tegen een 4-spels harmonium op dat in de Hervormde Kerk van Helenaveen dienst heeft gedaan en waarop de bekende pianist/zanger Jules de Corte de kerkdiensten begeleidde. Het is in ca. 1948 gebouwd door de fa. Joh. Th. Ruijff uit Dedemsvaart. Deze firma bood harmoniums aan die werden samengesteld uit gesloopte instrumenten. Door een vernuftig ‘speciaal systeem’ werd de winddruk dusdanig opgevoerd dat een groot volume werd bereikt, waardoor ze heel bruikbaar waren in kerken waar geen orgel stond. “Nadeel van dit systeem was dat door de hoge druk de tongen af konden breken”, lees ik in de nieuw uitgekomen *Brochure Nederlandse Harmoniebouw* die door het museum wordt uitgegeven.

Een ander voorbeeld dat zijn faam ontleent aan de voormalige eigenaar is het pedaalharmonium van de Amsterdamse organist-koördirigent Piet van Egmond. Het oorspronkelijk twee manualen tellende lesinstrument werd in de jaren '60 op verzoek van de organist door de Amsterdamse firma Goldschmeding uitgebreid met een derde manuaal met 5 stemmen. Door bemiddeling van Paul Hartog (oud-medewerker fa. Kaat & Tijhuis) kwam het in bezit van de Piet van Egmondstichting, die er een permanente plek voor zocht. Het Harmonium Museum toonde belangstelling en liet het harmonium restaureren door Mannes Welleweerd uit Zaamslag, een van de vaste restaurateurs van het museum. In 2006 werd het instrument in permanente bruikleen overgedragen aan het museum, wat gepaard ging met een feestelijk concert door Jaap Zwart. “Het is niet gemakkelijk te bespelen”, beaamt Jan Vos, “maar laatst was

De geschiedenis van het harmonium

Aan het begin van de negentiende eeuw ontstond er een nieuwe groep instrumenten, waarvan we vandaag nog de accordeon, het harmonium en de mondharmonica kennen. De overeenkomst tussen deze drie instrumenten is dat ze tot klinken worden gebracht met doorslaande tongen. Hoewel de geschiedenis van de doorslaande tong voor een groot deel in duister is gehuld, kunnen we zeggen dat de doorslaande tong werd gebruikt voordat onze jaartelling begon. In het Verre Oosten werden blaasinstrumenten gebruikt met doorslaande tongen.

Het is nog onbekend hoe de kennis ervan in Europa is terechtgekomen, maar de eerste beschrijving is te vinden in het boek *De Organographia* uit 1619 van Michael Praetorius.

In 1700 bouwde de Italiaan Filippo Testa een instrument dat *organino* werd genoemd. Verder is bekend dat rond 1800 verschillende mensen experimenteerden met de doorslaande tong. Wie het eerste harmonium heeft gebouwd, valt niet met zekerheid te zeggen.

In 1840 bracht de Fransman Alexandre Debain een instrument op de markt met de naam ‘Harmonium’. Weinigen konden toen vermoeden dat dit instrument binnen een halve eeuw zo populair zou worden. Het harmonium werd in de daaropvolgende eeuw in een enorm aantal uitvoeringen bij honderdduizenden gefabriceerd en alom in de wereld bespeeld. Ook in Nederland werden er treinen vol geïmporteerd, daarnaast werden op eigen bodem tienduizenden instrumenten vervaardigd en verkocht. Tegen het einde van de eerste helft van de twintigste eeuw was er in vrijwel elk huisgezin een harmonium te vinden.

Ook in de Verenigde Staten werden harmoniums gebouwd. Ging men in Europa uit van het drukwindstelsel, in Amerika ontstond het zuigwindharmonium, het *American Reed Organ*. Al in 1818 verkreeg

Foto: Ivan Forlanis

Een Mason & Hamlin-harmonium.

een zekere Peaseley een patent op een instrument dat zowel voor een druk- als een zuigwindbalg geschikt was. Belangrijke Amerikaanse bouwers waren onder meer Estey en Mason & Hamlin. In 1867 presenteerde Mason & Hamlin het zuigwindharmonium op een tentoonstelling in Parijs en in de navolgende jaren bleek dit type instrument een groot succes te worden en een geduchte concurrent van het Europese drukwindharmonium. Redenen voor Mannborg om vanaf 1889 ook in Duitsland zuigwindharmoniums te gaan bouwen. Ook in Nederland ontstonden rond deze tijd enkele bedrijven die zuigwindharmoniums gingen bouwen. Voorbeelden zijn Steinmann & Vierdag te Enschede en Van der Tak te Rotterdam. Deze laatste firma gaf in een advertentie uit 1896 te kennen dat ze bezig was aan haar 10.000^e harmonium.

In de jaren dertig daalde het aantal instrumenten dat de verschillende fabrieken en ateliers verliet langzaam maar zeker en na de Tweede Wereldoorlog was het met de fabricage eigenlijk helemaal gedaan. Een enkeling waagde zich nog aan het bouwen van harmoniums maar instrumenten van na 1965 zijn niet bekend. Op dit moment wordt, voor zover bekend, alleen in India en Japan nog wat gebouwd op uiterst kleine schaal.

Bron: www.harmonium-museum.nl

hier een jonge organist die er heel goed mee kon omgaan en er een heel mooi geluid uit haalde.” Helaas is het legendarische muntapparaat, waar Van Egmonds leerlingen een kwartje in moesten gooien voor een half uur stroom, ergens tijdens de omzwervingen verdwenen.

We zijn inmiddels in de grote concertzaal beland, waarvan het podium wordt gevuld door weer een aantal opmerkelijke harmoniums. Op een centrale ereplaats staat het enige drie-manuaals Pedalion dat door de bekende firma R. van den Burg werd vervaardigd. De Amersfoortse firma

Foto: Ivan Forfanis

3-manuaals Pedalium van de fa. Van den Burg.

Harmonista met gezangsbundel met cijferakkoorden.

stond bekend om zijn twee-manuaals Pedaliums die door menig organist als studie-instrument werden gebruikt. Daarvan getuigen de aanbevelingen in de folder *Wat vooraanstaande organisten ons schreven* (zie afbeelding hiernaast) waarop de namen van o.a. Jan Zwart, Klaas Bolt en Simon C. Jansen prijken. Het drie-manuaals Pedalium, dat in 1942 op bestelling is gebouwd, heeft 17 zelfstandige tongenreeksen en ziet er indrukwekkend uit. Het heeft een rijke dispositie met o.m. een Principal 2 vt op manuaal II, een 2 sterke Sexquialtera op manuaal III en een Quinte 5 1/3 op het pedaal. Ook dit instrument is gerestaureerd door Mannes Welleweerd.

Links op het podium springt een kleurig, orgelachtig instrument met beschilderde luiken in het oog. Het

blijkt een combinatie-instrument, namelijk een 'orgel-harmonium' en is geschonken door Martin Kamminga, gepensioneerd therapeut van psychiatrisch ziekenhuis Veldwijk (nu: Meerkanten) in Ermelo. In 1972 begon Frank Hofman met de bouw van een orgel, met gebruikmaking van zelfgemaakt pijpwerk. Enige tijd na de voltooiing kreeg hij van een predikant van Veldwijk een zuigwindharmonium en nog later een Duits pedaalharmonium waarvan alleen het pedaal met tongen nog te gebruiken was. Om een lang verhaal kort te maken: het idee ontstond om het pijporgel en de verkregen harmoniumonderdelen om te bouwen tot één instrument: het 'Frankofonium'. Het kreeg een kast als van een huisorgel, compleet met zwelhuizen die werden beschilderd door Tonny van Beekum, kunstenaar en therapeut op Veldwijk en helaas jong overleden. Het instrument wordt door twee motoren aangedreven, een motor die blaast (orgel) en een die zuigt (harmonium). Na de pensionering van Kamminga, die het Frankofonium inzette bij muziektherapie, is het hier met assistentie van George Eilander, een van de enthousiaste medewerkers van het Harmonium Museum, opgebouwd.

Over elk van de ca. 150 geëxposeerde harmoniums is wel iets speciaals te vermelden. Zo lopen we, terug in de beginzaal, tegen een 'Harmonista' aan, gebouwd door de *Hofharmoniumfabrik* Emil Müller in 1926 en geleverd door de Woerdense firma Mart. Vermeulen. Boven het klavier hangt een heen en weer beweegbaar miniklavier met cijfers erboven. Met de toetsen daarvan kun je akkoorden in alle toonsoorten laten horen. Op de lessenaar staat een *Gezangenboek voor het Harmonista orgel*, dat er door Vermeulen bij werd geleverd. Om met een bekend cartoonist te spreken: wéér wat geleerd!

Het zwaartepunt van de museumcollectie ligt op het zuigwindharmonium, waarbij de doorslaande tongen worden aangezogen. Toch is er ook

Wat vooraanstaande organisten ons schreven

JAAP DRAGT, Organist Pauluskerk, Amstelveen:
Aan organisten wordt hier een uitstekende gelegenheid geboden om zich thuis verder in het orgelspel te bekwamen
De verzorgde intonatie, accurate aanspraak en smaakvolle dispositie zullen hierbij zeker inspirerend werken.

GEORGE STAM, Directeur v. h. Conservatorium, Rotterdam. Organist St. Janskerk, Gouda:
Gaarne verklaar ik hiermede, dat het door U aan mij geleverde Pedaalharmonium uitstekend voldoet. Het wordt zeer veel bespeeld; vrijwel elke dag enige uren en tot heden is er geen enkele storing van betekenis voorgekomen. Ik kan daarom dit instrument aan een ieder ten zeerste aanbevelen.

SIMON C. JANSEN, Organist der Westerkerk te Amsterdam:
Gaarne wil ik mijn grote tevredenheid betuigen over het PEDALION-Pedaalharmonium, dat mij in alle opzichten uitstekend voldoet. Speciaal de intonatie en de uiterst precieze aanspraak vallen zeer te loven.

COR KEE, Organist Luth. Spui-Kerk, Amsterdam:
De bespeling van Uw Pedalion-orgels was mij een groot genoegen. Vooral het zgn. Studie-model heeft mij bijzonder voldaan. Het bezit een fijne dispositie, waar veel mee te doen is en is mooi geïntoneerd.

Wijlen **JAN ZWART**, in leven Organist Herst. Evang. Luth. Gemeente, Amsterdam:
Met veel genoegen maakte ik kennis met Uw verschillende gedisponeerde 2-klaviers Pedaalharmoniums. Zonder uitzondering kon ik mij verenigen met de verschillende registrerverdelingen wat klankkleur en karakter betreft, zowel op klavieren als pedaal, waardoor Uw instrumenten zich bij uitstek lenen voor trio- en tuitispel.

KLAAS BOLT, Tweede stadsorganist van de Grote- of Sint Bavokerk, Haarlem:
Het in mijn bezit zijnde Pedalion-harmonium heb ik reeds gedurende 18 jaren dagelijks voor orgelstudie gebruikt en bevindt zich nog steeds in primo staat.
Wegens de vlotte aanspraak en de heldere, hier en daar aan de echte orgelklank herinnerende, intonatie verkies ik dit instrument boven alle andere harmoniums, die ik ken.

Aanbevelingen van organisten in een folder van de fa. Van den Burg.

een aantal Franse drukwindharmoniums te bewonderen waarvoor componisten als Guilmannt, Boëllmann en Franck veel muziek schreven. Het begint al tegenover de entree, waar het oudste drukwindharmonium uit de collectie staat: een twee-klaviers instrument van François Dubus uit 1840. Daarnaast een *Poikilorgue* van Cavallé-Coll. Elders in de collectie treffen we fraaie drukwindharmoniums van Mustel en Alexandre aan.

WIE HET KLEINE NIET EERT ...

Zelfs langs de zijpaden van de oplopende theaterzaal staan op elke trede nog éénklaviers harmoniums opgesteld, waaronder het type kofferharmonium dat bij het Leger des Heils in gebruik was en waarop de meester in de vijfde klas van mijn lagere school ons begeleidde bij het zingen van de psalmen. Bij het spelen van een volgeregig slotakkoord trapte hij zich een ongeluk en liep zijn gezicht rood aan. Ik begreep toen waarom ze dat een 'traporgel' noemden ...

Bureauharmonium in gesloten toestand.

Speelklaar bureauharmonium.

Opengewerkte harmoniums.

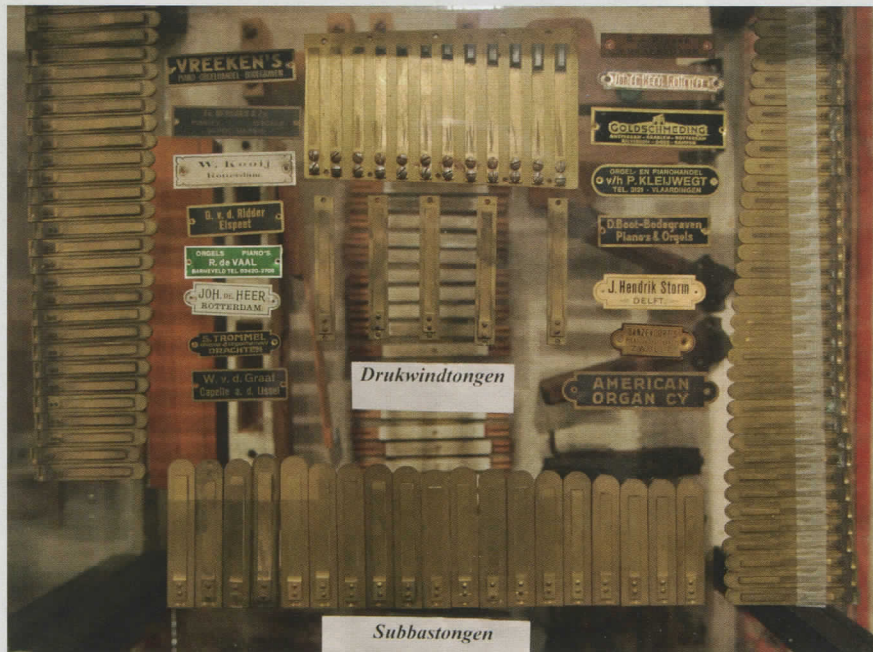
Ten slotte sta ik stil bij twee mini-harmoniums in een vitrine. Een Indiaas tafelharmonium dat Jan Vos ooit in onderdelen heeft gekregen en weer speelbaar heeft gemaakt. Daarnaast een 'kinderharmonium', geschonken door Wim Olthof, adviseur van het

Harmonium Museum. Hij kreeg het op zijn beurt van het Pianolamuseum in Amsterdam en er zit een plaatje op van de Engelse speelgoedfabriek Methven.

Afgezaagd? Weer terug bij het begin van de collectie tref ik twee doormid-

den gezaagde harmoniums aan, een zuigwind- en een drukwindharmonium, waaraan goed te zien is hoe de luchtstromen lopen en hoe de mechaniek werkt. Bij een ander open-gewerkt harmonium sta ik ineens oog in oog met een prachtige fabrieksafbeelding van *Wilhelm Spaethe Kaiserl. Königl. Hof-Pianoforte-u. Harmonium-Fabriken* uit Gera. Wilhelm Spaethe! Dat was de bouwer van mijn eerste harmonium dat ik begin jaren '70 mocht komen ophalen bij mensen van onze kerk in Soest. Het was zeer kortademiig maar toen ik de houtwurmen had verjaagd met Perfax en de scheuren in de windlade niet-ambachtelijk had opgevuld met kit, kwam er een prachtig warm geluid uit, dat mij aanzette tot het instuderen van stukjes uit Francks *l'Organiste*. Na een eresaluut aan Wilhelm Spaethe ga ik voldaan huiswaarts.

De twee systemen bij het harmonium

Bij het harmonium zijn er twee verschillende systemen te onderscheiden: het drukwind- en het zuigwindstelsel. De tongen worden hierbij in trilling gebracht door deze aan te blazen respectievelijk aan te zuigen via het treden van balgen. Drukwindinstrumenten werden in hoofdzaak in Europa gebouwd, het zuigwindtype vooral in Amerika. Drukwind kenmerkt zich door een zeer krachtige klank en vond vooral zijn weg naar concertzalen, salons en kerken. Zuigwind is zachter en weker van klank, het vereist minder techniek en is daardoor goedkoper. Daardoor werd het vooral in de huiskamer gewaardeerd.

Voor tallozen bood het harmonium een mogelijkheid voor praktische muziekbeoefening, waarbij ook de betere bewerkingen hun nut hadden. Het gaf mensen in een tijd waarin er geen radio of grammofoonplaat was toch gelegenheid kennis te nemen van de muzikliteratuur.

Ook ontstond er in de loop der tijd veel repertoire dat speciaal voor het harmonium werd geschreven of waarbij het harmonium werd gebruikt. Bekende componisten die harmonium bij hun composities betrokken zijn o.a. Rossini, Dvorák, Liszt, Schönberg en Hans Eisler.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw verdween het harmonium in ras tempo uit vele huiskamers om plaats te maken voor een elektronisch instrument. Ook in kerken waar de samenzang nog met een harmonium werd begeleid, werd het afgedankt en vervangen door een 'echt' orgel of een elektronium. Niet alleen gingen harmoniums verloren, ook de muziek raakte in de vergetelheid. Totdat in de jaren tachtig organisten zich realiseerden dat met het verdwijnen van dit instrument ook een deel van de muziekcultuur verdween. Sindsdien is de belangstelling voor het harmonium groeiende, wordt veel harmoniumrepertoire opnieuw uitgegeven en wordt er ook weer voor het instrument gecomponeerd. Aanvankelijk alleen voor het drukwindharmonium, maar allengs kwam ook het zuigwindharmonium weer in de gratie. Al jaren worden er weer harmoniumconcerten georganiseerd en cd's uitgegeven met harmoniumrepertoire.

ORGANISTEN GEVRAAGD

De museumleiding is op zoek naar organisten die de diverse harmoniums een dagdeel lang aan de bezoekers willen demonstreren. Gegadigden kunnen zich hiervoor opgeven bij Jan Vos via e-mail info@harmonium-

Zeldzaam kinderharmonium. Maten: hoogte 72 cm, breedte 42 cm, diepte 34 cm. De trappers zijn verbonden met schepbalgjes in de vorm van twee kartonnen cilinders die in elkaar schuiven waardoor winddruk ontstaat.

museum.nl. Indien gewenst biedt het museum een tegemoetkoming in de reiskosten.

Het museum is tot en met de herfstvakantie dagelijks geopend van 11.00 tot 16.30 uur (in juli en augustus tot 17.00 uur). Op zondag gaat het museum om 13.00 uur open. Het museum is te bereiken via het Veenpark, Berkenrode 4, 7884 TR Barger-Compascuum. Bij de toegangsprijs (€ 15,00, senioren 65+ € 14,00, kinderen t/m 4 jaar gratis) is de toegang tot het Harmonium Museum inbegrepen. Parke- ren is gratis, voor groepsarrangemen- ten zie www.veenpark.nl.

VOOR VERBREIDING EN VERDIEPING
www.harmonium-museum.nl

Website van het Harmonium Museum in Barger-Compascuum met o.m. een webwinkel waar harmonium-cd's kunnen worden besteld.

www.harmoniurnederland.nl

Website van de Harmonium Vereni- ging Nederland, met o.m. een harmo- niumregister en een afgeschermd deel (Archief) voor leden van de HVN.

Indiaas tafelharmonium. Maten: hoogte 20 cm, breedte 52 cm, diepte 22 cm. Registrerenamen v.l.n.r.: Organ - Clarionet - Vox Celeste - Clarionet - Flute.

www.rhegie.com/harmoniumpagina

Website van Wim Rhebergen, o.a. hoofdredacteur van het tweemaande- lijks tijdschrift *Vox Humana* van de Harmonium Vereniging Nederland. Gerard Zwart, *Laat alle tongen klinken*

Basisinformatie over het harmonium.

Brochure, te downloaden via www.rhegie.com/brochuregerardzwart.pdf.

www.harmoniumnet.nl

Website van Frans van der Grijn, harmoniumkenner en auteur van een zojuist verschenen studie naar de Schiedmayer-erfenis, met veel wetens- waardigheden over het harmonium.

www.harmoniurnederland.nl

Website van Louis Huivenaar, taxa- teur en restaurateur van harmoniurns en celesta's.

[www.schueller-harmoniurns](http://www.schueller-harmoniurns.nl)

Website van Arie Schüller, harmoni- urnrestaurateur.

[www.flickr.com/photos/forgottenrails/ with/9858456086](https://www.flickr.com/photos/forgottenrails/with/9858456086)

Photostream van de Italiaanse orga- nist Ivan Forlanis, met op p. 11 en 12 veel afbeeldingen van instrumenten uit het Harmonium Museum. Zijn homepage ([https://sites.google.com/ site/ivanforlanis/home](https://sites.google.com/site/ivanforlanis/home)) bevat een spe- ciale harmoniurnpagina.

Foto: George Eilander

Een groep vrijwilligers van het harmoniurnmuseum. V.l.n.r. Harry Slot, Rika Eilander, Johan Kikkert, Roelf Harsevoort, Peter van de Beld, Jan Harm Harsevoort, Wim Olthof en Jan Vos. Op de foto ontbreken George Eilander, Marco Ropers, Henk Stekelenburg, Jurien Springer en Mannes Welleweerd, restaurateur.

